

Encyklika , úroky, lichva a hřích

...Dále je třeba, aby se finanční sektor, jehož špatným užíváním byla poškozena reálná ekonomika, po nezbytné obnově struktur a způsobů financování znovu stal nástrojem zaměřeným na lepší tvorbu bohatství a rozvoj.....

Benedikt XVI., Caritas in veritate, str.83

Benedikt XVI. reflektuje v encyklice Caritas in veritate současnou finanční a hospodářskou krizi a obrací se k finančnímu sektoru a politikům v očekávání, že se systém reformuje, na několika místech apeluje na etické jednání účastníků globalizovaného finančního trhu a podnikatelského světa. Jako příklady konání ve finanční oblasti, které v minulosti přinesly dobro, uvádí činnost Monti die Pietá, či úvěrových družstev, která v minulosti svým členům poskytovala výhodné půjčky za minimální poplatky a stala se akcelerátorem rozvoje malého a středního podnikání, vzniku a rozvoje rodinných firem, družstev, spotřebních, zemědělských, či výrobních. Naopak pranýřuje spekulativní využívání sofistikovaných finančních nástrojů ke klamání střadatelů, využívání peněz ke spekulativním účelům místo k investování ve prospěch reálné ekonomiky.

Je zřejmé, že důraz, který Svatý otec klade na potřebu reformy finanční architektury, nenajde pozitivní ohlas ve skleněných palácích finanční City Londýna nebo Wall Streetu. Jak se zdá, vše pokračuje ve starých kolejích a vlády půjčují bankám peníze, které vlastně neexistují. Zůstávají pouze obrovské díry ve státních rozpočtech a pokřik bankovních analytiků a rádců politiků, že je potřeba snížit mandatorní výdaje a zlikvidovat sociální funkci státu. Sociálně – tržní model ekonomiky? Zapomeňme!

Církev není od toho, aby navrhovala konkrétní opatření. Přesto encyklika jasně říká, že je potřeba vrátit se k tomu, aby kapitál a peníze sloužily celospolečenskému dobru. Vždyť 3000 let staré učení, považující úrok a lichvu za hřích ukazuje, že se jednalo o velkou moudrost. **Potřebu radikálního přehodnocení příliš liberálního postoje církve k těmto kategoriím, které už nejsou chápány jako hřích, pociťujeme silně právě v dnešní době.**

Peníze nejsou satanovým nástrojem. Jsou jedním z nejvýznamnějších vynálezů člověka, který umožnil rozvoj obchodu, usnadnil složitou směnu, stal se měřítkem cen a míry hodnoty a akcelerátorem hospodářského rozvoje. Bez peněz by nebyla dnešní civilizace. Peníze však mohou být tím, co tuto civilizaci pohřbí. Morální problém nastal, až když člověk peníze začal hromadit a klanět se jim.

Zdůrazňování funkce peněz jako „prostředku akumulace“ se, jak se zdá, lidstvu vymstilo. Tuto funkci je potřeba chápat jako problematickou, neboť se dostává do konfliktu s funkcí peněz jako prostředku směny a oběživa. Vzpomeňme na historii braktátů, peněz, které razil ve středověké Evropě panovník (u nás je zavedl Přemysl Otakar II.) a každoročně je stahoval z oběhu, nechával tyto mince znovu přerazit a postupně snižoval jejich nominální hodnotu. Takové peníze neměl nikdo zájem hromadit, zadržovat u sebe a akumulovat je jako poklad.

Přesto právě období, kdy tyto braktáty platily, byly zlatou érou středověku a v té době se budovalo nejvíc katedrál, pracovalo se pouze 4 dny („modré pondělí“), řemeslníci byli velmi dobře placeni i v porovnání s dnešní dobou. Podle jedné studie z Harvardu (Hermann Benjes) lze toto bezúročné období (epocha gotiky 1150-1450) považovat za jedno z nejšťastnějších období lidských dějin.

„Ve středověku měli lidé více času než dnes. V průměru měl každý rok 115 volných dnů“

(Süddeutsche Zeitung, 6.4.1999)

Zřejmě právě zadržování peněz pro spekulativní účely a jejich akumulace a odpojení od reálného hospodářství brzdí hospodářský rozvoj a způsobuje pokles lidské aktivity a růst nezaměstnanosti. Peněz je hodně, a přitom se jich nedostává tam, kde by jich bylo z národohospodářského hlediska potřeba. Viz dnešní problémy se získáváním úvěrů podnikatelského sektoru, a to nemluvě o nedostupnosti úvěrů pro malé a střední podnikatele. Přitom centrální banka snížila diskontní úrokovou sazbu na historické minimum, jen aby podpořila oživení ekonomiky (zatím se zdá, že marně).

Musíme tedy zkoumat, jak plní v dnešní době peníze svoje původní funkce, kde jsou příčiny jejich selhání, a proč se nadměrná masa peněz, která není podložena reálnými hodnotami a poletuje z jednoho konce světa na druhý a hledá nějaké bubliny slibující rychlý zisk bez práce, stává hrobníkem západní civilizace.

Většina lidí je dodnes přesvědčena, že emise peněz je v rukou státu, respektive centrální banky (což je pravda jenom v případě oběživa, tedy bankovek a mincí). Netuší, že emise většiny peněz je v rukou soukromých komerčních bank, které díky tzv. procesu multiplikace depozit mohou emitovat úvěry a vytváří peníze vlastně z dluhu. **Zjednodušeně řečeno, bez dluhů by nebyly peníze a čím více lidé a státy dluží, tím lépe. Ovšem jak pro koho.** Na každém rohu číhá nějaký finanční náhončí, který nabízí chudákovi nějakou „výhodnou“ půjčku. Velmi dobrý klient je pro banky samozřejmě stát. Že internet a boom počítačové techniky celý proces vytváření bezhotovostních a virtuálních přesunů peněz ještě usnadnily, je neoddiskutovatelné. Není pravda, jak se neinformovaná veřejnost domnívá, že úvěry jsou poskytovány pouze do výše vkladů na účtech střadatelů. Tzv. „fiat money“ jsou peníze vytvořené z ničeho. Deregulace finančního sektoru a uvolněná emise peněz se spolu s institutem složeného úrokování staly metlou lidstva. Uvádí se, že v roce 1971 jen max. 10 % finančních operací souviselo s platbami za zboží a služby, ostatních 90% devizových operací s hospodářstvím vůbec nesouviselo a jednalo se vesměs o spekulativní finanční transakce na devizových trzích. V roce 2007 už to bylo 99%, tedy pouze 1 % byly platby související s obchodem, z 1,9 na 3,2bilionu USD denně (zdroj ATTAC.at). Pokusy prosadit tzv. Tobinovu daň, která by tyto operace zdanila ve prospěch děravých státních rozpočtů a přinutila tak banky, aby alespoň část neoprávněné záchranné pomoci daňových poplatníků a zisků vrátily, bude při veškeré dobré vůli, kterou projeví evropští politici Sarkozy, Merkelová a Brown, velmi těžké prosadit kvůli odporu finančních žraloků Wall Streetu a London City. Na

druhé straně se ale řešení problému jenom odsune a samotný problém v systému odstraněn nebude.

Maurice Allais, málo známý nositel Nobelovy ceny za ekonomii, v roce 1992 řekl, že hospodářství se může vyvíjet rovnovážně jen tehdy, bude-li proti každému úvěru stát úspora. **Nadměrná úvěrová expanze a peníze fungující jako spekulace do rulety-** neboť zlatým teletem dneška se stalo dogma „money makes money“- je hlavní příčinou finanční krize. Protože tyto nadbytečné peníze budou vždycky hledat nějakou bublinu (internetovou, hypoteční, spotřební ...atd). Svádět tedy finanční krizi na neodpovědné obyvatele, kteří spadli do dluhové pasti, když neodolali vábení různých finančních poradců a **neodpovědně** se zadlužili, na to, (jak říká Tomáš Sedláček), že „ si všichni žijeme nad poměry“, je pouze snahou odvrátit pozornost od kořenů problému.

Úroky z pohledu církevních dějin

Je s podivem, že se problematika úroků a vytváření peněz z dluhu v encyklice nikde neobjevuje, hovoří-li se zde o potřebě změny fungování finančního sektoru. Chybí rovněž jednoznačné stanovisko k lichvě. Přestože byla lichva po celé období křesťanských dějin s výjimkou posledních 150 let církví hodnocena jako těžký hřích. V encyklice je pouze uvedeno, *„že je potřeba naučit nejslabší subjekty bránit se lichvě a chudé národy vychovávat k tomu, aby získávaly skutečné výhody z mikrokreditů: tak lze předcházet vykořisťování v obou těchto oblastech.“* Přitom se proti úroku a lichvě ostře a statečně stavěli jak sv.Ambrož, tak sv.Augustin či sv.Jeroným, ačkoliv se tím vystavili ostrým útokům a pronásledování.

Závěr Lateránského koncilu z r. 1139 :

„Ten, kdo bere úrok, musí být vyhnán z církve a může být do ní přijat nazpět jenom po nejpřísnějším pokání a s velkou opatrností. Tomu, kdo bral úrok a zemře, aniž by došlo k jeho obrácení se, musí být odmítnut křesťanský pohřeb“.

Neměli by tedy křesťané znovu zkoumat a reflektovat, zda jejich staří církevní otcové neměli pravdu? I poněkud modernější pohled Tomáše Akvinského, který na jedné straně úrok s odvoláním se na Aristotela pranýřuje, když říká, že „peníze mohou být použity jen v množství, kolik jich bylo vydáno, věřícímu není tedy dovoleno mít prospěch z úroku. Půjčovat za účelem úroku je hřích“. Přesto ale uznává nejenom nájem a pacht, a to u věcí, které nemohou být používáním zničeny, nýbrž i podíl na zisku nebo kompenzaci jako náhradu za škodu na základě společenské smlouvy“. Podíl ze zisku je přece něco jiného než úrok. Zdá se, že Tomáš Akvinský má blíže spíše než k současnému západnímu bankovníctví k jeho islámskému pojetí. Banka se chová v tomto případě jako podnikatel, spolupodílí se na riziku a tudíž je správné, aby se spolupodílela i na zisku z projektu. Zde ovšem čas nehraje roli. Čas patří Bohu.

A mikrokredity? Nedostupnost úvěrů pro malé a začínající, případně střední podnikatele, absence dlouhodobých nízko úročených úvěrů, likvidace svépomocných úvěrních družstev a družstevních záložen díky lobbystickým vlivům velkých bank na zákonodárce, se staly pro transformující se ekonomiku, jako je ta česká, fatálními. I idea, se kterou přišel profesor Yunus se svou Grameen bank byla opěr zneužita lichváři k ožebračování nejchudších obyvatel této planety. Současný problém a bídu mikrokreditů popisuje velmi trefně Tomáš Tožička v Deníku Referendum.

Úrok jako exponenciála

Každému, kdo jen trochu rozumí matematice, je jasné, že složený úrok roste exponenciálně, tedy zcela jinak, než se vyvíjí život, hospodářství, jehož růst musí být zákonitě omezen velikostí naší planety, množstvím vody, půdy, nerostných surovin a dalších zdrojů. Nic neroste do nebe, my lidé také dorosteme jen do určitého bodu a pak máme šanci „ se vyvíjet spíše už jen duchovně a duševně“. Dáme-li si ovšem ještě tu práci a nespokojíme se s údělem postmoderního konzumenta.

Od jistého bodu se peníze díky úroku začnou množit podobně jako rakovinové buňky exponenciálně a začne se vytvářet masa peněz zcela odloučených od reálného hospodářství.

Rakovinové buňky se množí a parazitují jen do té doby, než zcela vysají organismus. Pak hyne organismus a s ní i rakovina. To neplatí jen pro přírodní procesy, v této fázi se nachází současný svět se svými ekologickými problémy a milióny lidí, kteří navzdory obrovskému množství peněz, které bloudí po světě, umírají hlady. Nikdy nebyl svět tak bohatý, dalo by se říci. A nikdy netrpělo tolik lidí hlady. Německý profesor matematiky Wolfgang Heiser z hnutí „Křesťané za spravedlivý hospodářský řád (CGW)“ spočítal, že množství peněz v Německu od roku 1950 do roku 2000 vzrostlo 200x, přičemž HDP vzrostl 40x. Peníze však nemají žádnou cenu, když k nim neexistují na druhé straně **reálné hodnoty**.

Úrok neplatíme jenom, když si půjčujeme peníze

Většina z nás se domnívá, že úroky platíme, když si půjčíme. Omyl. Víc jak dvacetileté zkoumání německé profesorky Margrit Kennedyové dokazuje, že úroky platíme všichni, a to v cenách zboží. Např. u vody tvoří úrok 38 % nákladů, nejvyšší podíl úroků je obsažen v ceně bydlení, a to až 80%. Nejmenší podíl v potravinách. Mít střechu nad hlavou, jde největší starostí každého Evropana, o postkomunistických zemích lépe nemluvit. Pokud nedojde k razantním politickým změnám, hrozí humanitární katastrofa. Špatná politická rozhodnutí z posledních dvaceti let v postkomunistických zemích nejsou současní politici schopni zvrátit. Koneckonců je tu Evropská unie, od které jsme si slibovali pomoc a která toleruje deformace trhů, na jedné straně totální liberalizace obchodu a finančnictví, na druhé ochranné manýry starých zemí ve prospěch zaměstnanosti místních obyvatel a bariéry pro ty, kteří by si snad chtěli vydělat alespoň onu minimální mzdu za hranicemi.

Úroky z úroků platí hladový třetí svět, ale i my všichni v cenách výrobků. Jak uvádí Margrit Kennedyová a Prof. Dieter Suhr z augsburské univerzity, problémem není otázka placení daní, ale že **ve skutečnosti dochází „k přerozdělování přidané hodnoty“ ve sféře oběhu**. Od těch, kteří mají stále méně, než potřebují, k těm, kteří mají víc, než potřebují. Je to daleko rafinovanější způsob vykořisťování, než si uměl samotný Marx představit. Stále větší objem peněz je koncentrován do rukou stále menšího počtu jednotlivců a korporací. Nadbytek hotovostního toku, či-li peněz obíhajících po světě směřuje všude tam, kde lze očekávat zisk ze změn kurzů národních měn či na burzách, nebo ze spekulací s odvozenými deriváty, futures, CDO nebo jak se všechny tyto podvody sofistikovaně nazývají.

Úrok a mechanismus úroků z úroků je nejen patologickým jevem vzhledem k tlaku na ekonomický růst za každou cenu, tedy zaplacený i ekologickou katastrofou, zbídačením velké masy světové populace a zhroutilím funkcí státu, které už nebudou schopny financovat stále narůstající dluhy. Je ale, na to poukazuje Prof. Dieter Suhr v díle „Netzwerk neutrales Geld“, porušením ústavního práva jednotlivci ve většině zemí. Jestliže ústava garantuje každému člověku rovný přístup k veřejným službám – a peněžní systém je jednou z nich – pak je ilegální takový systém, ve kterém 10 % lidí dostává nepřetržitě víc peněz, než kolik platí za tuto službu, a to na úkor 80 % lidí, kteří dostávají méně, než platí.

Veškeré pokusy obnovit tradiční církevní učení týkající se úroku a lichvy ztroskotaly. Iniciativa 22 biskupů v roce 1870 byla zmařena vypuknutím francouzsko-pruské války. Na druhém vatikánském koncilu se nepodařilo změny prosadit díky apologetům kapitalismu soustředěným kolem kardinála Messnera.

Dnes prožíváme největší krizi po velké hospodářské krizi 30. let. Společnost je daleko bohatší, než byla tehdy, proto možná lidé nepociťují ještě tak tvrdé následky krize, i když se počet nezaměstnaných prudce zvyšuje. Zdá se ale, že se finanční sektor nepoučil, všechno pokračuje ve vyjetých kolejích, jen dluhy za napumpované státní finanční injekce zaplatí ti nejchudší. Poslední čerstvé informace z českého bankovního sektoru říkají, že zisk bank za první tři čtvrtletí 2009 vzrostl o 9% proti stejnému období roku 2008. Práci v tomto sektoru přitom ztratilo v ČR 800 zaměstnanců. A od 1. ledna 2010 se opět zvýšily bankovní poplatky.

Dnešní módní volání po etickém jednání manažerů bank a celého finančního sektoru vyznívá naprázdno. Špatný systém se sám od sebe nezreformuje. Existuje celá řada hnutí, např. ATTAC, Grundeinkommen (Základní příjem), i křesťanská hnutí opírající se o poznatky a argumenty z výzkumů odborníků jako Creutz, Suhr, Kennedyová, Stieglitz a další. V celé Evropě se objevují v současné době pokusy zavést lokální měny jako alternativu ke globalizaci s cílem čelit růstu nezaměstnanosti. Lidem se přestalo líbit, že jejich úspory používají banky k financování projektů na druhém konci světa či ke spekulativním obchodům měnami, deriváty, atd., zatímco masy nezaměstnaných stojí s prázdnými rukama ve frontách na podporu v nezaměstnanosti. Diskuse probíhá. Jen u nás ne. A česká církev mlčí. Vždyť jde zase jenom o peníze. Jsme opravdu schopni hledat „lásku v pravdě“?

KPL